

דבר המנכ"ל

רוח המרד

שלום רב,

בית לוחמי הגטאות משיק מסורת של ידיעון חודשי, תחת השם "חדשות מהבית". הידיעון יעניק במה למידע חדש מתוך עבודת המחקר של הבית, לדיווחים על חידושים בבית לוחמי הגטאות ולעדכונים חדשניים מתוך שגרת הפעילות בו.

ידיעון זה הוא חלק משרשרת האירועים והחידושים שאנו מקיימים ונקיים בשנת ה-60 לבית לוחמי הגטאות. שנת המועד הזו החלה בעצרת יום השואה, בחודש אפריל, ותינעל בעצרת יום השואה, באפריל 2010. בשנה זו נשיק מסורות ויוזמות נוספות ברוח "הבית" וברוח החזון של מורדי גטו וורשה ושל מייסדי קיבוץ לוחמי הגטאות, אשר בקשו להדגיש את אומץ הלב היהודי, את המרד, את הלחימה בנאצים ואת ניצחון רוח האדם, לצד המסר על תקומת עם ישראל ובניית ביתו הלאומי מבין אודיה העשנים של השואה.

דגשים אלו היו ונתרו בלב המוטו שלנו בבית לוחמי הגטאות, שהוא מזויאון השואה הראשון בעולם והיחיד בעולם, שהוקם בידי ניצולי השואה עצמם.

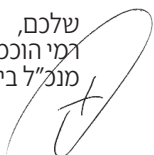
ההחלטה לחשוף בידיעון מס' 1 מכתב שנשלח ממחנה פוניאטובה אינה מקרית. מסמך מרגש זה, לצד צוואתו של ישראל ליכטנשטיין הי"ד, מי שהחביא את ארכיון גטו ורשה, הם עדות נוספת לרוח המרד שהיתה בקרב היהודים, לנכונות שלהם להיגרר אגיים, תוך כדי לחימה ולאומן שלהם לצאת כנגד הנאצים בכלי נשק מאולתרים. מתוך המכתב של מורדי מחנה פוניאטובה, אני מביא כאן את המלים המסיימות אותו: "עזרו לנו למות בכבוד! אנחנו רוצים ללכת בעקבות הגיבורים מגטו ורשה. אנחנו נכונים!"

דברים אלו מעידים כאלף עדים על רוח המרד בקרב האנשים במחנה. במסגרת מסורת הידיעון, נחשוף כאן מדי חודש מידע חדש נוסף, מתוך מלאכת המחקר הבלתי נגמרת של ארכיון בית לוחמי הגטאות ומתוך עדויות ומסמכים שעדיין זורמים אלינו מכל עבר. גם 65 שנה לאחר תום זוועות השואה, משימתנו היא לתעד את השואה והמרד ולהציגם בפני הדורות הבאים, שלא ידעו את השואה ובפני העולם כולו.

שלכם,

רמי הוכמן,

מנכ"ל בית לוחמי הגטאות

"עזרו לנו למות בכבוד"

מכתב דרישה לנשק עבור מרידה במחנה פוניאטובה

מלך פיינקינד). המכתב נכתב בידיש, בכתב יד, וכלולה בו בקשה בהולה לסיוע בנשק ובלוחמים. המכתב נכתב אל מפקד אי"ל בוורשה בהתקרב מועד חיסול המחנה. תאריך הכתיבה: 15/9/1943.

מפאת חשיבותו מוגש בזאת תרגום המכתב כלשונו:

לכבוד מפקד הארגון היהודי הלוחם בוורשה

מאת אי"ל פוניאטובה

אנחנו מדווחים: הארגון שלנו הוא יחסית בעל כושר מימון ומוכן. החומר האנושי טוב יחסית, אבל אנחנו נמצאים בחוסר אונים מוחלט, בפרט בכל הנוגע לסחורה. אין ברשותנו ולו כלי אחד. אנחנו פונים אליכם בקריאת חירום: אם אתם רוצים להציל את כבודו של היישוב היהודי הזה, אתם חייבים לסייע בסחורה. על היתר אנחנו אחראים. עשו זאת תיכף ומיד, העניין דחוף, אנחנו סופרים את הימים. בעד כל מחיר שבעולם איננו מסוגלים לגייס את הסחורה בעצמנו. אנחנו נמצאים במצב טרגי ביותר. שנית, אנחנו דורשים להעביר ליישוב שלנו קבוצה שברגע המתאים תוכל לתקוף מבחוץ, וזו אנחנו, באמצעינו הדלים, נעשה את המוטל עלינו. המפקד המקומי הוא "מעלאכאווסקי". את המרשם ננצל. את הכתובת ששלחתם הנה ננסה לנצל, אם הם יסכימו לקבל אנשים ללא כלים. אנחנו קוראים לכם להזדוץ: עזרו לנו למות בכבוד! אנחנו רוצים ללכת בעקבות הגיבורים מגטו ורשה. אנחנו נכונים!

בשם אי"ל [פוניאטובה] מעלאכאווסקי

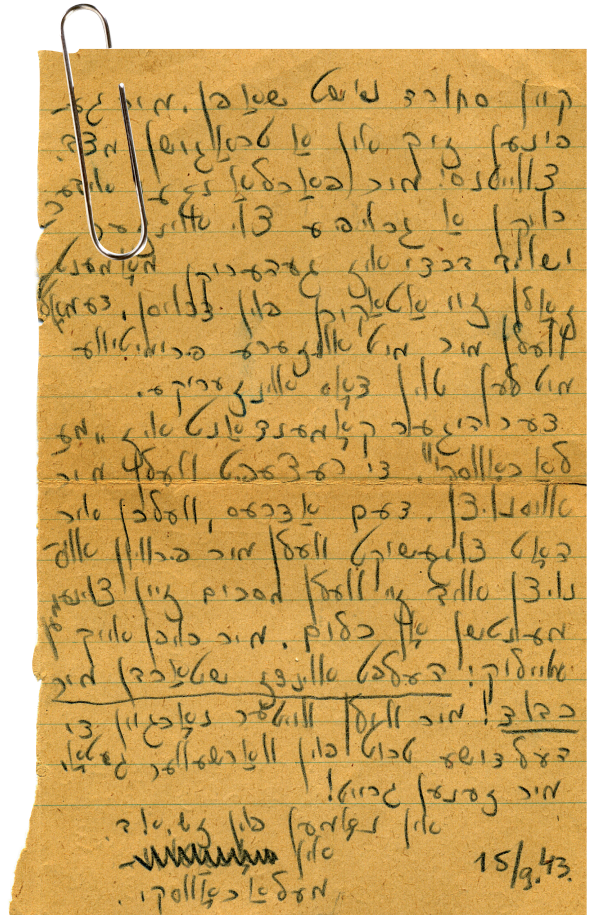
15/9/43

ביום הזיכרון לשואה חשף ארכיון בית לוחמי הגטאות בין היתר גם את צוואתו של ישראל ליכטנשטיין, האיש שהטמין את ארכיון "עונג שבת" בכדי חלב באדמת גטו ורשה. חלק מהכדים נמצאו לאחר המלחמה בין החורבות. בצוואה שנחשפה מסביר ליכטנשטיין את חשיבות שמירת תיעוד חיי היהודים בגטו והכנות למרד:

"שנהיה הכפרה עבור כל יהודי העולם... קיום האומה... לא ישמידונו. אנו יהודי פולין... סלובקיה, ליטא, לטביה וכל הארצות האחרות. אנו הכפרה עבור כל ישראל... מסרו לי שאהיה שומר הסף. מסרו לי את החומר ואני החבאתי אותו... יהיה זה המעשה הטוב והיפה שעשינו בימים איומים אלה. אני יודע שלא נשרוד... להישאר בחיים אחרי מעשי רצח מזעזעים כאלה, בלתי אפשרי הוא. לכן אני כותב את הצוואה הזו שלי. אינני זכאי שיזכרו אותי, אלא בשל עבודתי בארכיון "עונג שבת"..."

בית לוחמי הגטאות" מציג בידיעון המקוון מס' 1 מסמך נוסף מאוסף אדולף-אברהם ברמן, שנחשף ביום הזיכרון לשואה ולגבורה (21/4/2009) במסיבת עיתונאים מיוחדת. המסמך מלמד על הכנות למרידה במחנה פוניאטובה.

אנשי הארכיון בבית לוחמי הגטאות משקיעים זמן רב בעיבוד העדויות, המסמכים והצילומים הזורמים אליו. בשנת 2006 הסתיימה מלאכת השחזור, השימור, הקריאה, התרגום והפיענוח של אוסף כתבים, חלקם מוצפנים, מתוך מה שמכונה "אוסף ברמן" - אוסף של אלפי מסמכים, שהביא אל המוזיאון אדולף-אברהם ברמן ז"ל.

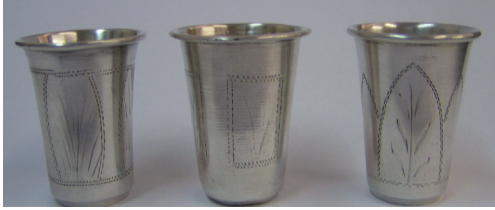

אדולף ברמן היה בכיר במחתרת בגטו ורשה ונשא עמו ארצה, בשלוש מזוודות גדולות, כל פיסת נייר שיכול היה לשמור בגטו. ערכו ההיסטורי של האוסף לא יסולא בפז. הוא נותן תמונה נאמנה על ההתנגדות היהודית בפולין ובוורשה לאחר נפילת הגטו ועד לשחרור פולין.

בידיעון זה נציג מכתב המלמד על הכנות למרידה שהתרחשה במחנה פוניאטובה. המכתב נשלח על ידי מפקד "הארגון היהודי הלוחם" במחנה פוניאטובה, מעלאכאווסקי (כינויו המחתרתי של

השאלה למוזאון CAEN - השני בגודלו בצרפת

בית לוחמי הגטאות השאיל למוזיאון CAEN, המוזאון ההיסטורי השני בגודלו בצרפת, שלוש כוסיות כסף לפסח, שהיו שייכות לילדות שניספו במחנה טרבלינקה. כוסיות אלו ופריטים נוספים, מהם פריטים מארכיון האמנות, יוצגו החל בחודש זה בצרפת. מנהלת חטיבת המוזאון בבית לוחמי הגטאות, יערה גלאור: "העברת המוצגים לצרפת התבצעה במסגרת שיתוף פעולה רחב בינינו לבין מוזאון היסטורי חשוב זה, בו מבקרים מדי שנה כחצי מיליון מבקרים. זהו חלק ממחויבותו של בית לוחמי הגטאות להמשיך ולספר את סיפור השואה לציבור רחב בעולם כולו."

מלגות מיוחדות של "הבית" וק"ל

במלאת 70 שנה לפרוץ מלחמת העולם השנייה ו-60 שנה להקמת בית לוחמי הגטאות, העניקו בית לוחמי הגטאות וק"ל מלגות מיוחדות, שמטרתן עידוד לימוד השואה והעמקת ההבנה של השלכותיה. קרן המלגות העניקה פרסים לעבודות מצטיינות בקטגוריות: עבודת סטודנטים, במסגרת תזה לתואר שני - פרס על סך 2500 ₪; עבודות סמינריוניות - פרס על סך 1500 ₪; פרס לתלמידים עבור עבודות גמר - 1500 ₪; פרס לפרויקטים בית-ספריים - 2500 ₪. הקרן הקיימת לישראל העניקה השנה פרס נוסף מיוחד לעבודה שתעסוק בתנועות הציוניות והחלוציות לפני המלחמה, בזמן המלחמה ולאחריה. בין הזוכות בפרס הקרן הייתה שיר קאופמן, תלמידת אולפנה בת 17, שהפתיחה את צוות השיפוט כשהגישה ספר, פרי עטה, שנקרא "אח גדול", העוסק בתיאור הישרדותו של סבה בתקופת השואה.

התרגשות בביקור סגל הפיקוד הבכיר של שרות בתי הסוהר

"באנו לבית לוחמי הגטאות כדי להזכיר לעצמנו מה הדבר שאנו, כממונים על כלאים, צריכים לשמור עליו. כל מפקד בשב"ס צריך ללמוד מנהיגות מהי וללמוד על הבחירות שעשו אנשים במצבי לחץ בלתי אנושיים. יש כאן לקח חשוב עבורנו. כל סוהר בישראל צריך לבוא לכאן וללמוד אודות ערכים במבחן". במלים אלו סיכם נציב שב"ס, רב גונדר בני קניאיק, את הביקור הראשון מסוגו שקיים כל סגל הפיקוד הבכיר של שב"ס בבית לוחמי הגטאות. מנהלת אגף החינוך בבית לוחמי הגטאות, חדווה הד: "לראשונה היו אצלנו כל בכירי הסוהרים של שירות בתי הסוהר. הם השתתפו ביום עיון מיוחד, שעסק בנושא "מנהיגות בתקופת השואה".

יום העיון כלל את הרצאתו המרתקת של עו"ד אריה ברנע, על דמויות מפתח שנויות במחלוקת בקרב המנהיגות היהודית בימי השואה, דוגמת רומקובסקי, קסטנר, גנס ואחרים.

בית לוחמי הגטאות עולה על מפת התיירות: חוויה ייחודית לסוכני נסיעות בבית לוחמי הגטאות

פרל-אולשוונג, אומרת: סיור זה הוא חלק ממערך ההתחדשות וההתרעננות של "הבית" והוא משתלב במגמה שלנו לפנות אל קהלים רחבים חדשים. מטרתנו היא להעמיק את ההיכרות של הציבור הישראלי ושל תיירים מכל העולם עם סיפורי ההתנגדות והגבורה בימי השואה עצמם ועם התקומה והבנייה של מדינת ישראל."

הביקור בבית לוחמי הגטאות היה חלק מסיור שיזמה עמותת התיירות גליל מערבי, בשיתוף עם האגף לעידוד תיירות פנים במשרד התיירות במטרה להציג את החידושים באטרקציות המרכזיות בגליל המערבי. המטרה הסופית היא השקת כרטיס תיור משולש במחיר אטרקטיבי, עבור ביקור בבית לוחמי הגטאות, באתר ראש הנקרה ובעכו העתיקה.

משלחת של כ-50 סוכני נסיעות קיימה ביוני סיור היכרות בבית לוחמי הגטאות. הסיור המרגש הסתיים בתצפית נוף מרהיבה על נופי הגליל המערבי ובהפרכת מאות בלונים של תקווה, בצבעי כחול-לבן.

שוש ברנר, סוכנת נסיעות ותיקה, אמרה בתום הסיור: "טיילתי בגליל המערבי פעמים רבות, אך זוהי הפעם הראשונה בה ביקרתי בבית לוחמי הגטאות. התרשמתי מאוד מהמוזאון לגבורה וממוזאון "יד לילד". בית לוחמי הגטאות שונה בתוכן ממוזאונים אחרים שעוסקים בשואה, משום שהוא מעניק יותר תקווה, ממחיש את העובדה שאנחנו עם חזק ומזכיר שלא נכנענו בתקופה הקשה ביותר לעם ושלא ניכנע לעולם גם בעתיד." מנהלת השיווק בבית לוחמי הגטאות, ד"ר דליה

אסיר מס' 145922, מקסי ליברטי - יקיר "הבית"

באפריל השנה, ביום העצרת ה-60 של בית לוחמי הגטאות, העניקו אנשי בית לוחמי הגטאות את אות יקיר הבית למקסי ליברטי, איש עסקים מצרפת, שמקדיש את ימיו ואת כספו, כדי להעיד על מוראות השואה ולהנציחם למען הדורות הבאים

הפך למסכת ייסורים. הוא הועבר למחנה דרנסי ומשם לאושוויץ-בירקנאו. חייו ניצלו פעם אחר פעם בשרשרת נסים שלא תיאמן, עד שלמד לראשונה על אירועי גטו ורשה כאשר נלקח לנקות את חורבות הגטו.

לאחר המלחמה שב מקסי ליברטי לביתו, התאושש, עשה חיל בעולם העסקים, הפך לאיש עסקים אמיד בתחום הטקסטיל והיאפנה והחל לתרום לבית לוחמי הגטאות. בעבר סייעה תרומתו לבניית אולם "יזכור" במוזאון ובימים אלו העניק תרומה המאפשרת את שיפוץ האודיטוריום והרחבתו.

מפגש הגורלות בין מקסי ליברטי, בן למשפחה יוצאת מרוקו, לבין לוחמי גטו ורשה, החל במאי 1943 ולא חדל עד עצם היום הזה. בנעילת עצרת יום השואה 2009 העניק בית לוחמי הגטאות את אות יקיר הבית למקסי ליברטי, איש עסקים אמיד מצרפת, שקירב אל לבו את בית לוחמי הגטאות והפך אותו לחלק ממצוות החיים שלו: להזכיר ולספר לעולם את שאירע באירופה בשנים ההן.

מקסי ליברטי, אסיר מס' 145922, הבכור מבין 14 הילדים של משפחה יהודית יוצאת מרוקו, נתפס ב-1943 בליון, בעקבות ביקורת מסמכים.

הוא נכלא בפורט מונלוק בהיותו בן 18 ומאסרו

כנס "שלושה דורות בחקר השואה"

המושב הראשון והוא סיפר על קשריו האישיים החמים עם מייסדי הקיבוץ ומקימי בית לוחמי הגטאות.

היום השני של הכנס התקיים באוניברסיטת חיפה והמושבים בו עסקו בגטאות, בפרקים בספרות השואה, ובמגמות היסטוריוגרפיות בחקר השואה. הרצאת הנעילה ניתנה על ידי פרופ' דן מיכמן.

במהלך יום העיון הושק הגיליון החדש, גליון כ"ג, של "דפים לחקר השואה" שיצא לאור על ידי מכון שטרוכלין בשיתוף בית לוחמי הגטאות. אחד המאמרים ב"דפים לחקר השואה" עסק בנייתו מסמכים מארכיון "הבית" המתארים את העשייה הרב-תחומית והמרשימה של בית לוחמי הגטאות כבר בשנות החמישים.

המכון ללימוד וחקר השואה ע"ש שטרוכלין באוניברסיטת חיפה ובית לוחמי הגטאות קיימו ב-19 וב-20 באפריל כנס משותף שכתרתו: שלושה דורות בחקר השואה. התכנים נקבעו על ידי פרופ' חנה יבלונקה, ההיסטוריונית של בית לוחמי הגטאות, ופרופ' אריה כוכבי, מנהל מכון שטרוכלין. בערב היום הראשון לכנס צוין יום הולדתה של חווקה פולמן-רבן, שהייתה מעורבת בהתקפה על קפה "ציגנריה" בקרקוב, בה נהרגו כ-11 גרמנים.

היום הראשון של הכנס התקיים בבית לוחמי הגטאות והרצאת הפתיחה ניתנה על ידי פרופ' זאב שטרנהל. המושבים שלאחריה עסקו בהצלה והתנגדות, במנהיגות יהודית בשואה, ו"ביום שאחרי". זקן ההיסטוריונים, ד"ר שלום חולבסקי, שחגג לאחרונה את יום הולדתו ה-95, היה יו"ר

